

Редакція журналу "Немативне слово" провадила Вашій увазі наукове дослідження групи авторів кафедри ботаніки, в якому розкрито актуальних питань з'ясування – значення гербарію як наукової бази для вивчення рослинного світу. У гербарії зібрані рослини різних місцезростань Херсонщини, а також Миколаївської, Одеської, Сумської, Київської, Івано-Франківської та ін. областей; і матеріали з Росії, США, Польщі, Великобританії, Австрії, Бельгії, Франції. Тому і не дивно, що гербарій Херсонського державного університету

посідає одне з провідних місць у системі гербаріїв України (по секції шишаїників – друга за значенням в Україні після Інституту ботаніки ім. М.І. Хлодоголо НАН України). Матеріали гербарію використовуються при написанні курсових, бакалаврських, дипломних робіт та магістерських, кандидатських і докторських дисертацій. У гербарії під керівництвом провідних докторів наук працюють учні Малої Академії наук, закладів освіти, інкл., інше, фахівці середньої і вищої школи.

проф. Бойко М.Ф., доц. Мойсієнко І.І.,
доц. Ходосовцев О.С., доц. Мельник Р.П.,
Загороднюк П.В., Богдан О.В.

ГЕРБАРІЙ КАФЕДРИ БОТАНІКИ ХДУ – НАУКОВА БАЗА ВИВЧЕННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ

*"Herbarium praestat omni usque
necessarium omni botanico."*

K. Linnaeus

Щіт дією антропогенного фактора інтенсивніше відбувається втрата популяцій збережених видів, і паралельно згвинтованими видами забруднюється флора. Тому з кожним роком значення гербарних колекцій як наукової бази для дослідження флори, рослинного світу в цілому посилюється. Деякі види рослин і шишаїників вже зникли і збереглися лише у гербаріях. Тому кожний гербарійний зразок не тільки залишається єдиним науковим документом для розв'язання питань флористики, систематики, фитогеографії, геоботаніки, фітогеології, еволюційного вчення, а його роль багаторазово зростає і в інших галузях для розвитку таких наук, як фітохімія, екологія, популяційна екологія, фітофізіологія, для медико-господарських, лісових, фармацевтичних і багатьох інших наук. У зв'язку з цим у світі зараз домінує тенденція настання розвитку гербарної справи пріоритетного значення.

Без гербарію неможливо дати характеристику будь-якого таксону рослинного світу, провести його монографічну обробку, дати аналіз і картирувати його ареал та ін. В останні десятиліття-п'ятнадцять років на кафедрі ботаніки Херсонського державного університету багато уваги приділяється створенню повноцінного гербарію, в колекціях якого макемаються були б представлені не тільки традиційні елементи рослин, а й інші групи: рослинного і грибового світу. Зараз у гербарії, крім судинних рослин, є гербарні колекції шишаїників, лісенофітних грибів і мохоподібних.

Історія створення гербарію судинних рослин у університеті починається з 1945 року [1, 3, 8]. Як тільки під час Другої Світової війни, гербарій кафедри був втрачений. Збори двох перших повноцінних рослинних на відновлення наявної гербарної бази, тому виданим зразком, який одночасно і зберігається в гербарній колекції, є *Pop. hibernica* L., зібраний В. Чешко 1947 р. (сьогодні у гербарній колекції є з'явилися збори, але ці зразки отримані по обміну, і визніше увійшли до колекції).

Свого сучасного стану гербарій набув у два етапи. На першому етапі (1945-1990 рр.) гербарій поповнювався в основному, студентами, які збирали рослини під час польових практик та в ході виконання спеціальних дивізіонних робіт. З цього періоду в гербарій зберігається близько 2,5 тис. зразків, що належать до 472 видів 437 родів, 135 родин. Масові збори зроблені в місцях проведення польових практик в Херсонській обл. (м. Херсон та його околиці, Нижньодніпровські піски, заплави р. Дніпро, стенові схили долини біля Дніпра та Вугульця, заповідник "Асканія-Нова" тощо), а також у Миколаївській обл. (стенові схили Ігульця) та в Криму. Окремі гербарійні зразки зібрані в інших областях України (Донецькій, Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Одеській, Черкаській), а також в Білорусі, Грузії, Росії. Також до цього періоду відносяться гербарійні збори співробітників кафедри ботаніки М.Ф. Бойка (масові – з острова Джарилгач і рідкісних видів з різних районів Херсонської області та Миколаївської області), а також Н.Р. Павлової і А.П. Ступак. В цей же час 50 гербарійних аркушів зібрані А.М. Красновом, зібрані особисто нею в Асканійському саду.

Другий етап у розвитку гербарійної справи в Херсонському університеті починається з 1990 р., коли завдяки зусиллям завідувача кафедри ботаніки, професора М.Ф. Бойка гербарій було включено до 8-го видання "Index Herbariorum", тобто зареєстровано у світовій гербарійній системі (акронім – KHER) [10]. Починаючи з 90-х років гербарій комплектується, в основному, співробітниками кафедри. В цей час інсеровано близько 4,5 тисяч гербарійних зразків, що належать до 115 родів 477 видів 1099 видів. Основу колекції становлять збори П. Моїсєнка (понад 3 тис. зразків, в основному, з м. Херсона, Херсонської, Миколаївської, Одеської, Сумської обл.; АР Криму), Р.П. Мельник (понад 600 – м. Миколаїв; Миколаївська і Херсонська обл.), П. Моїсєнка і Р.П. Мельник (близько 400 – Херсонська, Миколаївська, Закарпатська, Львівська, Черкаська обл.), Г.В. Чинієва (300 – Херсонська обл., заплави річок Дніпро і Вугульця), а також окремі збори ряду колекторів (М.Ф. Бойко, О.І. Дитвиненко, А.П. Ступак, П.О. Суботіна, Ж. Алексеева). В останній час гербарій поповнюється також за рахунок передачі власних зборів іншими колекторами (А.В. Єна, Р.І. Мішустін, О.Г. Яворська, Л. Губар), а також в рамках обміну з іншими гербарійними установами.

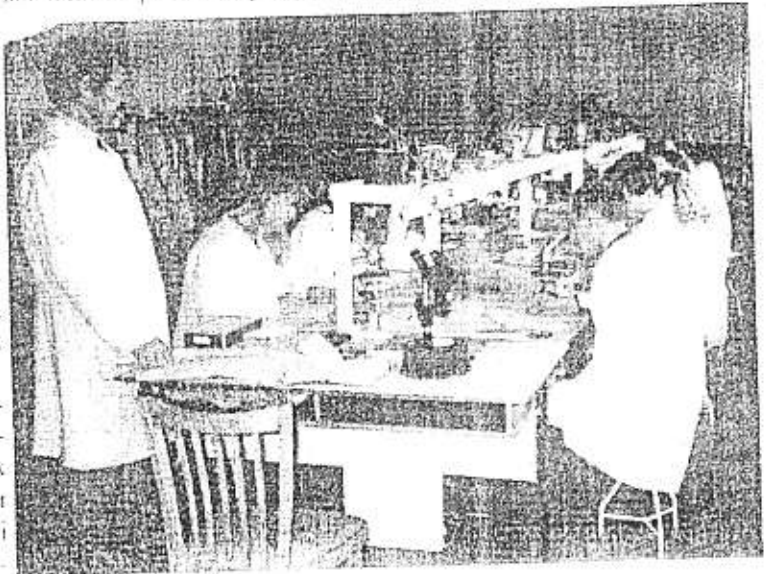
Матриалом гербаріа колекція налічує близько 7 тис. інсерованих аркушів. На стадії інсерції знаходиться близько 1100 зразків – Р.П. Мельник з м. Миколаєва і інших районах Миколаївської обл., понад 100 – Н.В. Павлова з Північного Причирвація, 2000 – П. Моїсєнка з м. Херсона і Херсонської, Донецької, Миколаївської, Одеської обл. та з Польщі, 280 – М.Ф. Бойка з Херсонської області. Загалом, інсертованому стану в гербарії Херсонського державного університету зберігається 1542 види, що належать до 611 родів, 142 родин. В гербарії зберігаються нові для України види *Amaranthus viridis* L., *Cardaria chalerpensis* (L.) Hand-Mazz., *Polygonum alpestre* C.A. Mey., *Potentilla virgata* Lohm., які першою вивчені у м. Херсоні, а також дуже рідкісні в Україні – *Akroyanda vesiculosa* L., *Centaurea margaritacea* Klokov, *C. talliewii* Kleopow, *Cladium mariscus* (L.) Pohl, *Chrysopogon gryllus* (L.) Trin., *Conyza lutea* (L.) DC. in Lam. & DC., *Cymboclasma boyshenica* (Pall. ex Schlecht.) Klokov & Zoz., *Cymboclasma hungaricum* Rehb. f., *Gemista scythica* Paetz., *Gymnospermium odessanum* (DC.) Takht., *Ischaemum sibiricum* L., *Silene hypanica* Klokov, *Urtica dioica* L. var. *intermedia* Talyev тощо. Окремі зберігаються також рослини, що описані з різних регіонів України – *Agrostis diluta* Kerev., *Centaurea marschalliana* (L.) Link., *Conyza alba* Zaverucha, *Myosotis ludomirae* Zaverucha, *Symphytum bessenii* Zaverucha [6].

Гербарій судинних рослин розміщений в окремій кімнаті. Зразки зберігаються у дерев'яних папках, де лежать вертикально (без напок) на полицях (17 x 35 x 25 см). Черет недовільно кляккають папки гербарію зберігається в папках на відкритих стелажах. Гербарій в папках провітрюється. Гербарійні зразки, що зберігаються на стелажах, знаходяться на стадії вимерування. Розробляється також новий гербарію. Гербарій розкладений за алфавітом, згідно з системою прийнятою у Мозуакін & Гершенцук (1999) [12]. Гербарій не має кадрового забезпечення, тому вся робота, в тому числі і технічна, щодо обслуговування і утримання гербарію судинних рослин виконується співробітниками кафедри, а також авторами даної статті, на громадських засадах.

Гербарій судинних рослин розміщений в окремій кімнаті. Зразки зберігаються у дерев'яних папках, де лежать вертикально (без напок) на полицях (17 x 35 x 25 см). Черет недовільно кляккають папки гербарію зберігається в папках на відкритих стелажах. Гербарій в папках провітрюється. Гербарійні зразки, що зберігаються на стелажах, знаходяться на стадії вимерування. Розробляється також новий гербарію. Гербарій розкладений за алфавітом, згідно з системою прийнятою у Мозуакін & Гершенцук (1999) [12]. Гербарій не має кадрового забезпечення, тому вся робота, в тому числі і технічна, щодо обслуговування і утримання гербарію судинних рослин виконується співробітниками кафедри, а також авторами даної статті, на громадських засадах.

Окрім основної колекції у гербарії сформовані обмінний фонд судинних рослин, у якому на даний момент знаходиться 140 видів на 320 гербарних аркушах. Також зберіється гербарій паразитичних рослин, що налічує 97 видів. Аркуші даного гербарію, окрім класичних атрибутів, власне рослини та гербарної етикетки, містять відслівний лист з текстом, у якому подається фітотерапевтична інформація. Спеціальний гербарій кафедри зберігається окремо, у спеціалізованих навчальних лабораторіях.

Початок створення Гербарію мохоподібних відноситься до кінця 80-х років минулого століття. В основу його було покладено частину зборів М.Ф.Бойка з різних районів степової зони України (Росія) з частина зборів мохоподібних степової зони збирається у ботаничному гербарії Інституту ботаники ім. М.П.Холодного НАН України (ЖВБ), а також деякі матеріали інших колекцій, в т.ч. і матеріали, записані по обміну. Зараз та попередніми підрахунками колекція нараховує понад 1000 зразків печиночників, сфагнових і брієвих мохів, а саме - 188 видів мохоподібних, представників 88 родів, 32 родин. З них 19 видів печиночників, 3 види сфагнів і 164 види брієвих мохів [4, 5].

Гербарій зразки печиночників, сфагнових і брієвих мохів зберігається в стандартних паперових пакетах (вогній варіант), розміром 15 x 15 см, які складено у картонні коробки. В кожній коробці зберігається по 15-30 пакетів. Коробки розташовуються за видами у шафках дерев'яних шаф.

Ведеться електронна картотека (база даних) з цієї бази, у якій вивершено відомості про дані зразки, відповідно з первинною (роботою) і вторинною (системою) етикетками. Гербарій мохоподібних розташований за такою схемою. Виділені рослині печиночники, сфагні і брієві мохи. В кожному роді розташовані рослині відповідно до родин, знову ж таки за алфавітним алфавітом розташовані рослині відповідно до родин, знову ж таки за алфавітним алфавітом розташовані родин, а в родині за алфавітом розташовуються види. Це дуже зручна система, якою може користуватись кожен науковець, в тому числі і студент. Крім того, ця система не дає переваг системі будь-якого автора, як, до речі, безперечно повинна бути одна одна, а через деякий проміжок часу знову повертаються назад, вносячи плутанину.

Переважають в гербарії матеріали, зібрані в Херсонській області, зокрема в Буркутському лісництві, що розташоване на Чалбаській північній ареші Оленківських пісків, у відслівних Чорноморського біосферного заповідника, в Біосферному заповіднику "Асканія-Нова" ім. Ф.Е.Фальс-Фейна - в долиніному степу та в ботанічному парку, на чорноморських островах Тенірі і Джарилгачі, на степових схилах річок Дніпра та Інгульця. З інших областей України - це матеріали з Донецької, Харківської, Дніпропетровської, Миколаївської, Кіровоградської, Луганської областей степової зони та з деяких інших - Вінницької, Київської та ін.

С матеріали зборів М.Ф.Бойка 1978-1979 рр. з території Російської Федерації, а саме - Ставропольського (в селу Іванівка біля Воронежа) (Холерський заповідник), Ростовської (Переліпський степ) області, Краснодарського краю та матеріали 1990 р. - з Кольського півострова (Східні).

Невелика колекція мохів (26 зразків) представляє бріофлору деяких територій Сполучених Штатів Америки - штатів Оклахома, Канзас, Міссісіпі, Міссурі. Серед них такі види, як *Thelia leucum* Sull., *Th. asperella* Sull., *Th. hirtella* (Hedw.) Mitt., *Schlotheimia rugifolia* (Hook.) Schwaegr., *Rhizomnium appalachianum* Kop., *Eccremidium floridanum* Crum, *Lutodon seductrix* (Hedw.) C.M., *Fissidens fontanus* (W.-Pur.) Steud., *Funaria flavicans* Mx., *Leucobryum albidum* (Brid.) Lindb. та ін.

Зберігаються в колекції також нових для науки форм деяких видів. Це *Terobryum rugiforme* (Hedw.) Wils. f. *multigeniferum* Boiko f. nov. Україна, Херсонська область, Голопристанський район, Буркутське лісництво, у вологих місцях на рослинних рештках, 27.11.83 р., зібрані М.Ф.Бойко.

Pseudoleskeella nervosa (Brid.) Nyh. f. *marginata* Boiko f. nov. Російська Федерація, Ставропольський край, м. Ставрополь, урочище "Пригородний ліс", біля основи стовбура *Carpinus betulus*, 27.06.79, зібрані М.Ф.Бойко.

Amblystegium pinnatum (Hedw.) B.S.et G. f. *bidinervium* Boiko f. nov. Україна, Херсонська

область, Голопристанський район, Буркутське лісництво, на вологих місцях, 27.11.83 р., зібрав О.С. Ходосовцев. Голотипи цих трьох форм були передані в свій час до ботанічного гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України (KW).

В колекції є ряд рідкісних видів, що включені до різних охоронних документів – Червоного списку європейських бриофітів [13], до Червоної книги України [9], до Червоного списку Херсонської області [2]. Це – *Amblystegium saxatile* Schimp., *Aulacomnium abdrogynum* (Hedw.) Schwaegr., *Entostodon canaliculatus* (Boros) Loeske, *Riccia frostii* Aust., *Schistostega pennata* (Hedw.) Web. et Mohr., *Sphagnum fallax* (Hedw.) Klinggr., *S. fimbriatum* Wils., *S. squarrosum* Crome, *Weissia levieri* (Limpr.) Kindb. та інші.

В колекції найбільшою кількістю видів представлена аридні родини *Porriaceae* – 26 видів, особливо аридний рід *Tortula*, який нараховує 8 видів. Добре представлена родина *Brachytheciaceae*, в якій найбільшій рід *Brachythecium* нараховує 10 видів. Родини *Amblystegiaceae* і *Bryaceae* нараховують в гербарній колекції по 18 видів кожна, типовий рід останньої родини *Bryum* взагалі представлений найбільшою кількістю видів серед інших родів, що зберігаються в колекції – 12 видами. Рід *Amblystegium* нараховує 8 видів. Всі інші роди представлені лише 1-2, рідше 3-5 видами.

Деякі види з різних родин, крім основної форми, представлені також іншими формами (*forma*) і видами (*varietas*). Це *Amblystegium riparium* (Hedw.) B.S.et .G. f. *longifolium* (B.S.et .G.) Moenk., *Brachythecium starkei* (Brid.) B.S.et .G. var. *complanatum* (Brid.) Hampe, *Bryum argenteum* Hedw. var. *argenteum* (P.Beauv.) Hampe, *Drepanocladus sendtneri* (Schimp. ex H.Muel.) Warnst. f. *gracilescens* (Santoni) Moenk., *Riccia pseudoparvillosa* Levier ex Steph. f. *glabra* Zerov, *Rhynchostegium murale* (Hedw.) B.S.et G. *pubescens* Podpr. та ін.

Слід відзначити, що практично у кожному пакеті зберігаються зразки не одного виду, а декілька – від 2 до 5 і більше. Тому при подальшому опрацюванні матеріалів, навіть без нових поповнень, кількість зразків, що зберігаються в гербарній колекції, безперечно збільшиться у декілька разів.

Ліхенологічний гербарій Херсонського державного університету був заснований у 1990 році. Окремі зразки лишайників, у вигляді роздаткового матеріалу, завжди використовувалися у курсі «Систематика рослин». Одними з перших у колекції був представлений лишайник *Phaeophyscia orbicula* (Neck.) Moberg, що був зібраний у м. Херсоні. Ліхенологічна колекція інтенсивно поповнювалася протягом останньої декади минулого століття і зараз нараховує більше 7000 інсерованих зразків [7].

Лишайники зберігаються у паперових пакетах, які, у свою чергу, розміщені в архівних папках по 200 зразків. Кожний зразок має етикетку, яка дублюється у комп'ютерній базі даних. На кожній папці вказується роздруковані назви родів та видів за системою, прийнятою у другому чеклісті лишайників, ліхенофілних та близьких до лишайників грибів [6].

В колекції представлені зразки 779 видів лишайників та ліхенофілних грибів (близько 60% від лишайнофлори України) із 183 родів. Провідними за кількістю видів є роди *Caloplaca* (97 видів), *Cladonia* (48 видів), *Verrucaria* (33 видів) (табл. 1). У гербарії зберігаються нові для ліхенофлори України види *Hagljettoa*, *Botryolepraria*, *Dirina*, *Epigloea*, *Heteropladidium*, *Lecanographa*, *Leucoscarpha*, *Lichenothelia*, *Cladonia*, *Rhizoplaca* і близько 200 нових для України видів лишайників, що були знайдені під час останніх експедицій до Криму та Причорноморських степів. Окремо зберігаються також зразки лишайників, що були описані в різних регіонах України та Європи, серед них *Caloplaca alpestralis* Khodosovtsev & S. Kondr., *C. karagadensis* Khodosovtsev & S. Kondr., *C. geleverae* Khodosovtsev & S. Kondr., *C. schythica* Khodosovtsev & Soehling, *C. wasseri* Khodosovtsev & S. Kondr., *Candelariella* *cladonia* Khodosovtsev & S. Kondr., *Cladoniicola stauropora* Diederich, van den Boom & Aptroot, *Schismatium umbritum* (Coppins & P. James) E. Jorg. & Tonsb., *Xanthoria ucrainica* S. Kondr. та ін.

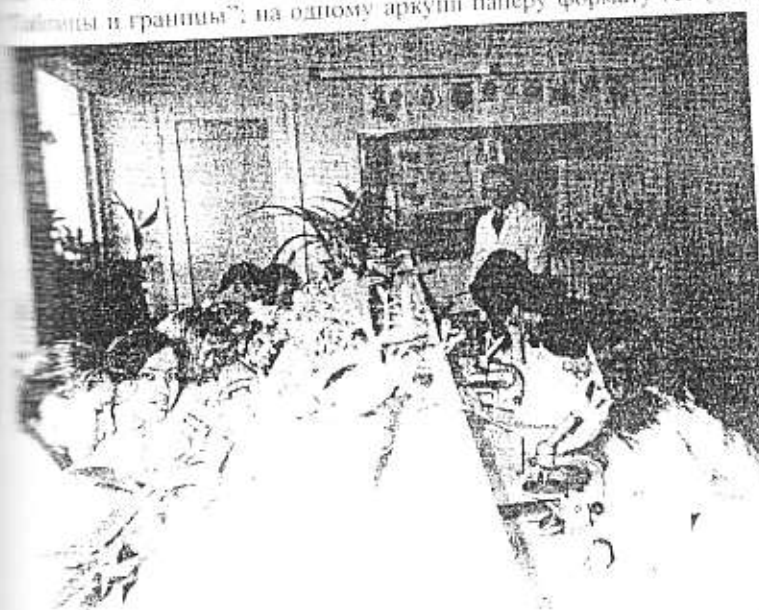
Основою ліхенологічного гербарію складають зразки, що були зібрані О.С. Ходосовцевим з Кримського півострова (близько 5500 зразків) та причорноморських степів України (1200 зразків). На півострові інсерції знаходяться близько 1300 зразків, що були зібрані О. Богдан у соснових лісах Кримського півострова. У гербарії також представлені зразки, зібрані іншими авторами з різних регіонів України: Закарпатська обл. (збори О. Редченко, 200 зразків), Керченський п-в (збори О. Редченко, 100 зразків), узбережжя Сивашу (збори Р. Мішустіна, 20 зразків), а також колекції рідкісних видів та родів з Сумської, Київської та Чернігівської областей (15 зразків) (*Mascentina*, *Hurosenomusce*, *Sarcosagium*, *Sarcospora*), переданих С.Д. Зеленко. Зберігаються колекції, які були зібрані з різних країн Європи та Азії: Узбекистану (збори Р. Мішустіна, 30 зразків), Росії (Тува, зб. Р. Мішустіна, 30 зразків; Кавказ, зб. Р. Мішустіна, 30 зразків; Астраханська обл., зб. О. Редченка, 20 зразків, зразки М. Бойка з Хібіні, Д. Гітльбранта з узбережжя Кольського п-ва та О. Литвіненко з Тянь-Шаню), Великобританії (поодинокі зразки, зібрані О. Ходосовцевим на узбережжі Атлантичного океану в Західному Уельсі), Австрії (колекція з 15 епіфітних зразків, зібраних С.Я. Кондратюком та О.С. Ходосовцевим у м. Зальцбурзі), Індії (колекція з 10 зразків), Бельгії, Голландії та Франції (10 зразків, які включають типові зразки). Серед колекторів, які працюючи з іншими групами організмів або в інших галузях науки, приділяють увагу

підприємств, треба вказати І. Мойсєнка, І. Пилипенка, С. Бондарь, Н. Загороднюк, В.

Таблиця 1

Для швидкої та зручної систематизації отриманої інформації була створена комп'ютерна реляційна база даних (БД) гербарного матеріалу лишайників та мохоподібних. Для формування власної БД на комп'ютері Pentium II 633 ми використали програму MS Excel і текстовий редактор MS Word, що належить до стандартного пакету програмного забезпечення MS Office 2000.

Як і в більшості подібних розробок, джерелом даних для внесення зразка до БД є його етикетка. Етикетки, які згодом роздруковуються на принтері, створюються нами в текстовому редакторі MS Word за допомогою вставлених функцій в режимі таблиці з використанням панелі інструментів "Таблиця в границях": на одному аркуші паперу формату А4 (210x297 мм) книжкової орієнтації розміщуються 4 етикетки.

стандартна: містить, акронім гербарію, латинську назву виду, місце збору (країна, область, район, місцевість, екотоп, тип субстрату), дату проведення збору, прізвище, ім'я та по-батькові колектора, а також автора, який провів визначення даного зразка. Основним джерелом інформації є записи колектора, а також спеціалістів, що працювали з гербарієм. Кожному зразку (пакету) надається окремий номер, що забезпечує жорсткий зв'язок між базою даних та самим зразком. Основна частина БД, робоча книга MS Excel, аркуші якої формуються за алфавітним порядком. Один запис відповідає одному гербарному

зразку і складається з 7 полів: 1. Латинська назва виду (рядок). 2. Місце збору зразка (рядок). 3. Дата збору (рядок). 4. Прізвище колектора (рядок). 5. Назва виду (рядок). 6. Інвентарний номер зразка (рядок). 7. Прізвище автора (рядок) [5].

Формування гербарної етикетки і заповнення БД відбувається паралельно, при цьому інформація щодо конкретного зразка дублюється. Одночасно в іншому файлі MS Excel створюється каталог зразків гербарію. Він являє собою анотований список видів, представлених в даній колекції, оформлений у вигляді таблиці. Один запис складається з п'яти полів: 1. Рід (рядок). 2. Вид (рядок). 3. Кількість зразків (число). 4. Родина (рядок). 5. Порядок (рядок).

Дана таблиця дозволяє робити висновки щодо систематичної структури гербарію, а також проводити прості математичні розрахунки.

Загалом база даних гербарію (за розділами) складається з 11 документів MS Word загальним об'ємом 3,9 Мб та зразками гербарних етикеток та 4 робочих книг MS Excel загальним об'ємом 234 Кб: каталог, "Анотований список видів лишайників", "Анотований список видів мохоподібних", "Бризові лишайники гербарії кафедри ботаніки ХДУ", "Ліхенологічний гербарій кафедри ботаніки ХДУ". На даному етапі обробка матеріалу проводиться шляхом його систематизації за допомогою вставлених функцій MS Excel "Сортування за значеннями", "Сортування за розміром", "Сортування за кількістю". Також функція поля "Латинська назва виду" дозволяє вилучити дані про певний регіон; використання для поля "Місце збору зразка" функції "Вставка" дозволяє вставляти на певні території провідні збір матеріалу, для поля "Дата збору зразка" функція "Вставка" дозволяє вставляти на певні території провідні збір матеріалу, для поля "Дата гербаризації" функція "Вставка" дозволяє вставляти на певні території провідні збір матеріалу.

В цілому база даних гербарію перебуває на етапі формування. Належить з'ясувати її структуру шляхом розгляду поля "Місце збору зразка" на екрані окремих полів, а також впровадження процесу систематизації матеріалу шляхом створення макросів. Також в перспективі створення бази даних гербарію суцільних рослин.

Колекції гербарію Херсонського державного університету постійно поповнюються, так за період з 1990 р. кількість зразків у колекції зросла з 2,0 тис. до 15,0 тис., тобто виростає більш ніж у 7 разів. Сьогодні у гербарії представлені зразки з багатьох країн світу, що зібрані під час експедицій або ж отримані по обміну дублікатами, у тому числі зібрані відомими українськими вченими М.І.Котовим, М.В.Клюковим, Ю.Д.Климовим, А.М.Окєнером, Г.Ф.Батуриною, Д.М.Доброчасовою, А.Д.Барбариним.

Шешухою, В.В.Протопоповою, С.Я.Кондратюком. Гербарій постійно поповнюється зразками, що зібрані або визначені провідними іноземними вченими – Б.Контінсом (Великобританія), П. ван Дайком (Нідерланди), П.Джеймсом (Великобританія), П.Л.Німісом (Італія), О.Бреусом (Австрія) та Гербарій кафедри ботаніки Херсонського державного університету тепер є одним з провідних в Україні з огляду на врахування колекції мохоподібних та лишайників. З кожним роком в гербарій або з гербарійними працівниками працюють все більше спеціалісти з інших установ України, ботанічного та дільничного інституту ботаніки ім. М.І.Холодного, Інститут екології Карпат, Кіровоградський, Львівський, Одеський, Одеський національний університети, Гаврійський та Херсонський аграрні університети, Івано-Франківський та Подільський педагогічні університети, Центральний (м.Київ), Дніпропетровський, Криворізький ботанічні сади, Ботанічний інститут РАН, Московський державний університет імені Ломоносова, Белгородський університет (Росія), Інститут експериментальної ботаніки РАН, Таджикиський університет (Таджикистан), Познанський університет ім. А.Міцкевича, Польський аграрний університет (Польща), Трієстський університет (Італія), Британський музей природної історії (Лондон, Великобританія), Музей Природи (Відень, Австрія), Ботанічний інститут (Братислава, Словаччина), Ботанічний Музей (Лунд, Швеція) та ін.

На сьогодні ми маємо добрий початок – гербарій Херсонського державного університету посів провідних місць у системі гербаріїв України, проте, щоб утриматись на такому рівні, необхідне постійне забезпечення, відповідне цьому статусу. – мінімально, це ставка завідувача гербарію та інші працівники гербарійної справи. Адже вся робота, в тому числі і технічна, щодо обладнання і утримання гербарію судинних рослин виконується співробітниками кафедри, а саме авторами даної статті, на громадських засадах.

Література:

1. Бойко М.Ф. Гербарій Херсонського державного педагогічного університету // Гербарій України. – К.: Інститут ботаніки ім. М.І.Холодного НАН України, 1995. – С. 114.
2. Бойко М.Ф., Поддайкин М.М. Червоний список Херсонської області. – Херсон: Терра, 2002. – 26 с.
3. Бойко М.Ф., Мейстеро І.І., Ходосовцев О.С., Мельник Р.П., Загороднюк Н.В., Богдан О.В., Суботіна Н.О. Гербарій Херсонського державного університету (КНЕР) // Збірник наукових праць Філософсько-педагогічного факультету. – Херсон: Видавництво ХНУ, 2003. – С. 42-49.
4. Бойко М.Ф., Загороднюк Н.В. Мохоподібні в гербарії Херсонського державного університету (КНЕР) // Вісник Луганського державного педагогічного університету. Біологічні науки. Збірник наукових праць. – Луганськ: Вид-во Луганського держ. пед.ун-та, 2003. – С. 83-86.
5. Загороднюк Н.В. Ботаничні гербарії мохоподібних та лишайників Херсонського державного університету // Там же. – Луганськ: Вид-во Луганського держ. пед.ун-та, 2003. – С. 90-92.
6. Мейстеро І.І., Мельник Р.П., Суботіна Н.О. Гербарій судинних рослин Херсонського державного університету // Там же. – Луганськ: Вид-во Луганського держ. пед.ун-та, 2003. – № 11(66). – С. 79-83.
7. Ходосовцев О.С., Богдан О.В., Загороднюк Н.В. Ліхенологічний гербарій Херсонського державного університету // Там же. – Луганськ: Вид-во Луганського держ. пед.ун-та, 2003. – С. 86 – 90.
8. Чошак В.Е., Мажушко Г.Я., Соломаха Г.Д. Гербарій. Історія створення та функціонування. – К.: Фітоцентр, 1999. – 130 с.
9. Червоний список України. Російський сайт. – К.: Укр. енциклопедія, 1996. – 608 с.
10. Holmgren P.K., Holmgren M.H. Additions to Index Herbariorum (Herbaria), Edition 8 - Third 3 Series. – Faxo, 1994. – 13.5. – P. 305-328.
11. Kondratyuk S.Ya., Kholodovskiy Y.Ye. & Zelenskiy S.D. The second checklist for bryophytes in bryology and algaecology of Ukraine. – Kiev: Dnipro-press, 1988. – 180 p.
12. Mosyakin S.L., Fedorenko Iul. M.V. Vascular plants of Ukraine. – Antonovskiy herbarium (Ukraine). – Kiev, 1999. – 115 p.
13. Red Data Book of European Bryophytes. – Trondheim: The European Com. for Conserving Bryophytes, 1993. – 291 p.